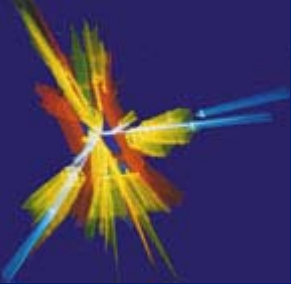

Thorium kjernekraft

**FYS3510 og 4560
på CERN**

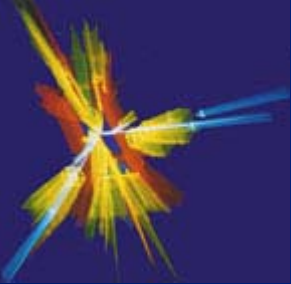
CERN, 10. april, 2014

Egil Lillestøl

Innledning:

Kort om den globale energisituasjonen

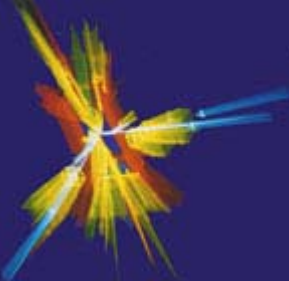

Globalt ("sikre") konvensjonelle reserver (BP2013)

Med dagens forbruksrate har vi:
olje for 53 år,
gass for 56 år, og
kull for 109 år

På bakgrunn av dagens doblingsrater, og ved å anta at forbruket vil gli over mot kull, så vil reservene av konvensjonelt fossil brennstoff være meget begrenset **lenge før 2070 !**

Tar ikke med i diskusjonen ikke-konvensjonelle kilder

OECD energidefinisjon:

Enhet = termisk verdi av olje
1 toe (1 tonn oljeekvivalent) =
termisk verdi av 1 tonn olje (42 GJ)

Mtoe (= Megatonn o.e.) (42PJ)

OECD bruker en effektivitetsfaktor på
38% fra termisk til elektrisk energi

$2 \text{ Mtoe} \approx 1 \text{ GW}_e \times \text{år} \approx 9 \text{ TWh}$

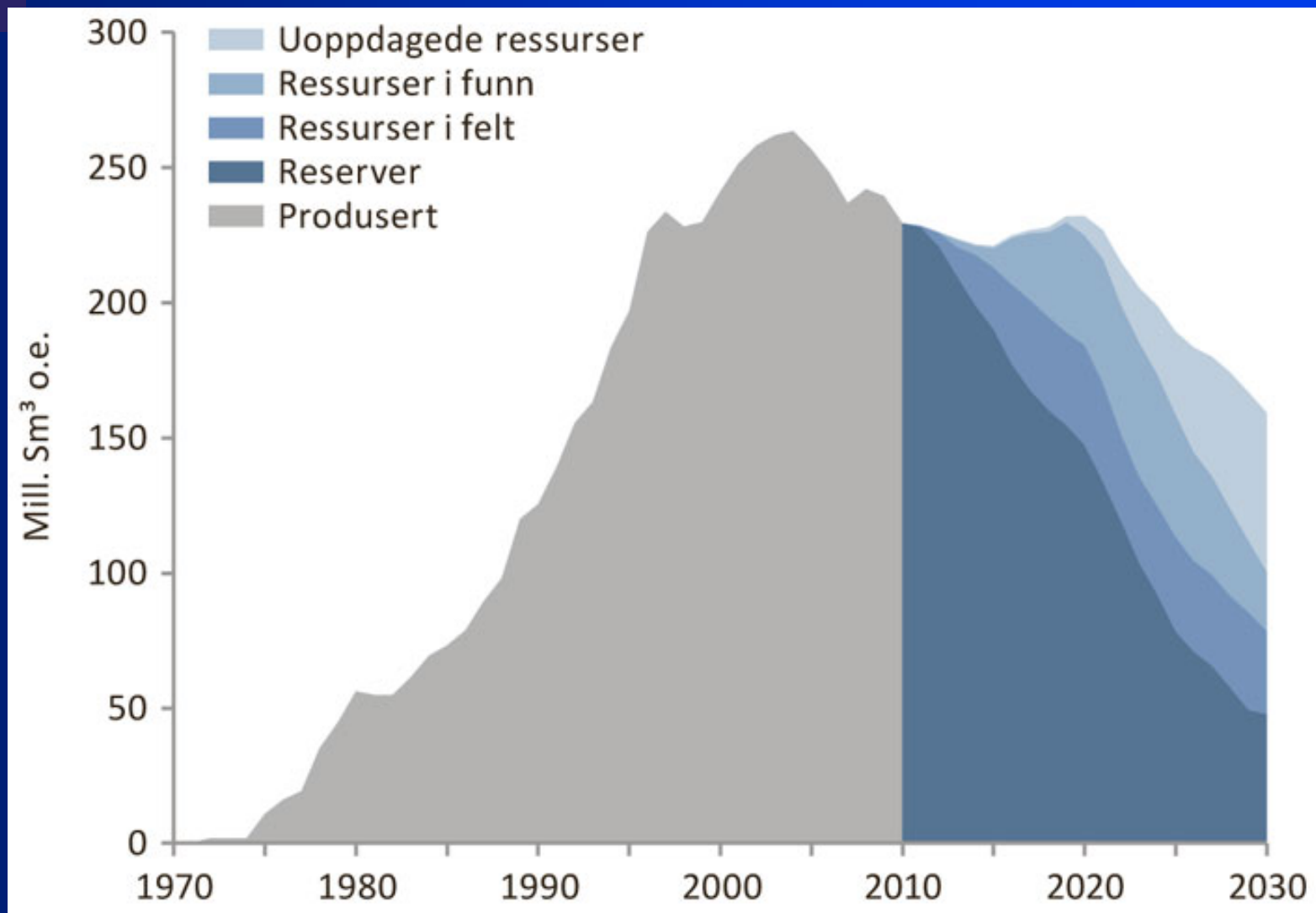
Globalt årlig energiforbruk 2012: 12 500 Mtoe

Verdens befolkning slutten av 2012 (millioner) og energiforbruk pr. hode (toe/hode)

Land	Befolkning (Millioner)	Energiforbruk (toe pr hode)	Forbruksøkning 2012/2011
Kina	1 350	2.03	7.4%
India	1240	0.45	5.1%
USA	314	7.04	-2.8%
Afrika	1033	0.39	4.7%
Verden	7110	1.75	1.8%
Norge	5.1	9.43	11.1%

Det norske olje og energidepartementet (OED) Ressursrapport 2011

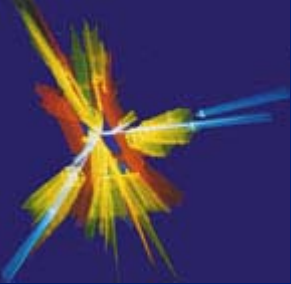

En klar dag i Shanghai

Kina: 400 000 dødsfall pr. år fra luftforurensinger,
globalt (WHO) 8 millioner dødsfall i 2012

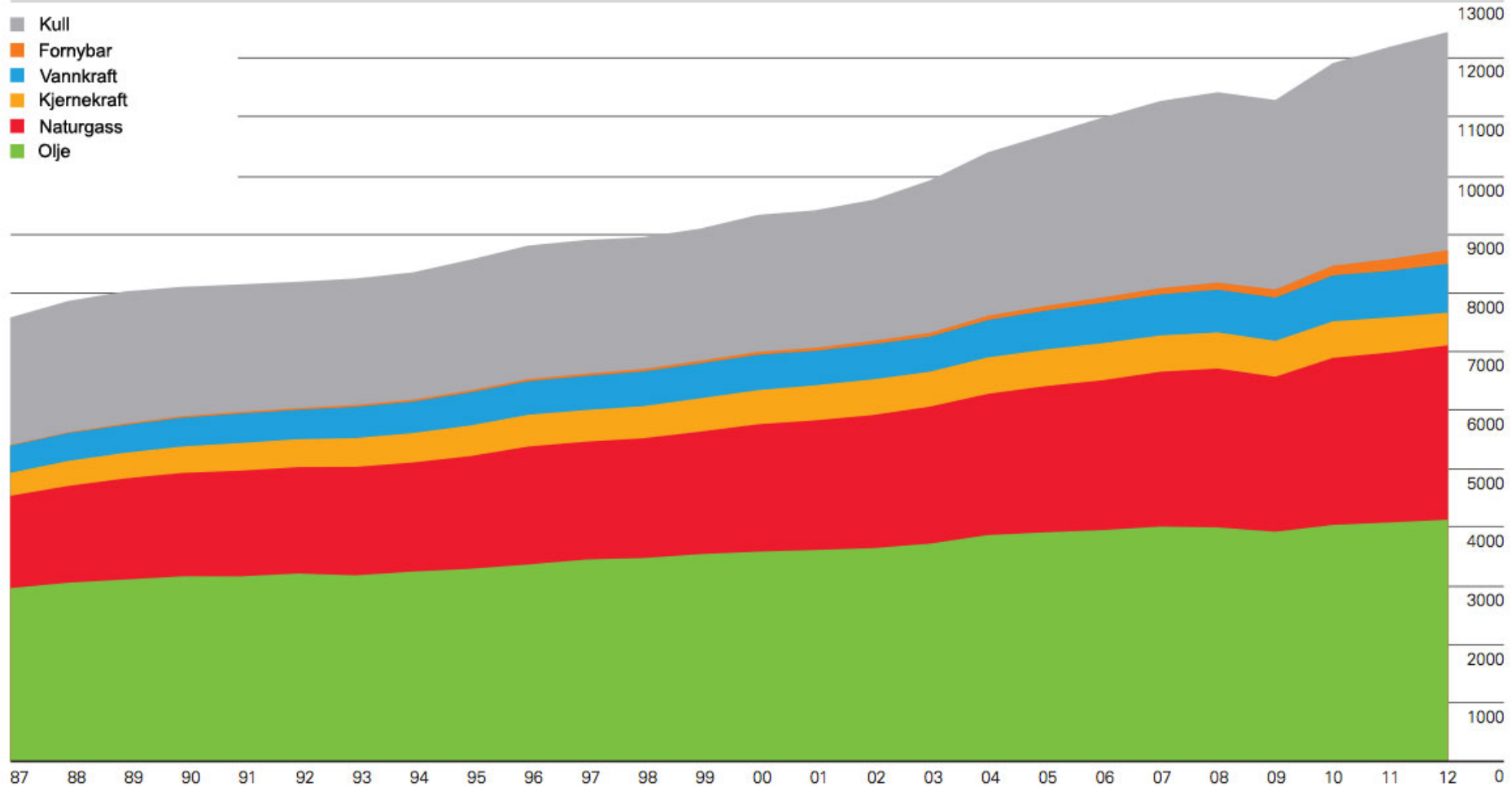
(2013 report by the Health and Environment Alliance):
Kullbrenning i Europa forårsaker alene 42.8 milliarder
Euro i årlige helskostnader

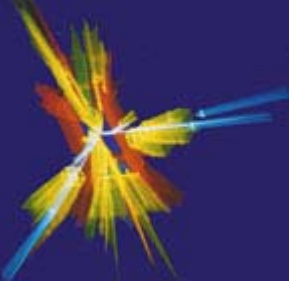

Kan disse problemene løses med fornybar energi ?

Global årlig energiproduksjon i Mtoe for 1987 – 2012

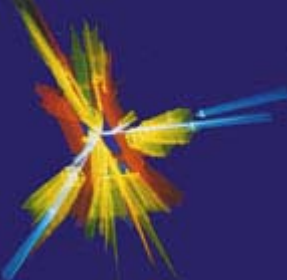

Min konklusjon:

Kjernekraft vil være en økende bidragsyter i den fremtidige globale energiblandingen

så derfor over til kjernekraft (fisjon)

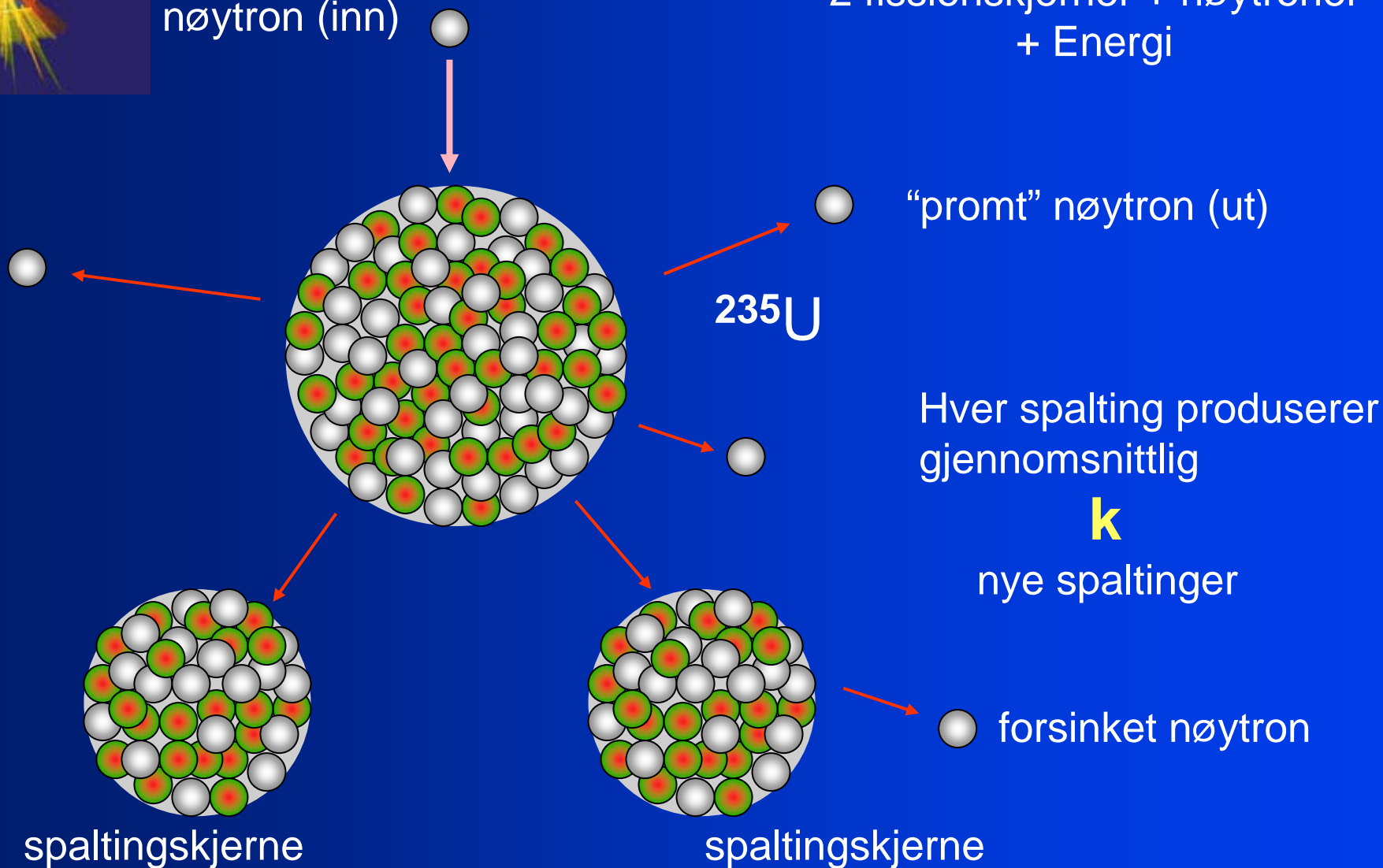

Fisjon:

2 fissionskjerne + nøytroner
+ Energi

nøytron (inn)

“prompt” nøytron (ut)

${}^{235}\text{U}$

Hver spalting produserer
gjennomsnittlig

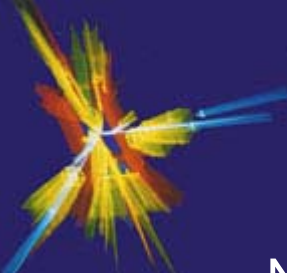
k

nye spaltinger

forsinket nøytron

spaltingskjerne

spaltingskjerne

faktoren **k** kalles **kritikalitet**

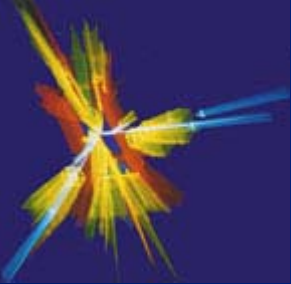
Nøytroner fra en uran-fissioner treffer andre urankjerner og produserer k nye fissioner. Når hver fission fører til mer enn én ny fission, er $k > 1$, og vi har en kjedereaksjon.

Antall fissioner produsert av en fission er gitt ved summen:

$$S = 1 + k + k^2 + k^3 + k^4 + \dots \text{(geometrisk rekke)}$$

Når $k < 1$, er $S = 1/(1 - k)$, og en klassisk reaktor vil stoppe opp.
Når $k > 1$, går S til uendelig, og vi har en kjernereaktor-katastrofe (kritikalitets-uhell) eller en atombombe

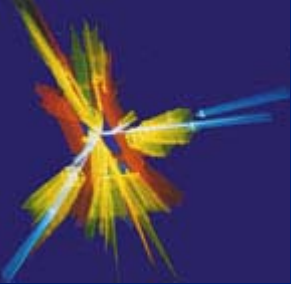
Med k nøyaktig lik 1, har vi det vi kaller en kritisk reaktor.

Nøytronene som produseres i fisjonene er øyeblikkelige, og de "lever" typisk ett millisekund inne i reaktorkjernen. Med k så lav som 1.01 ville dette i løpet av ett sekund føre til en multiplisering med en faktor 1.01^{1000} , eller mer enn 10 000 som er greit for en bombe, men ikke så bra for en reaktor. (faktum er at en bombe har $k \approx 2$)

MEN HELDIGVIS,

så kommer 35% av de produserte nøytronene fra fisjonsproduktene, (forsinkete nøytroner), og derved øker den gjennomsnittlige levetiden til ca 0.1 s, noe som gir en multiplikasjonsfaktor på $1.01^{10} \approx 1.1$ (eller ca 10%), og dette kan enkelt kontrolleres i en reaktor

Uran, U, element nr 92

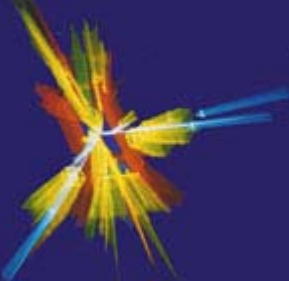
Naturlig Uran, ${}_{92}\text{U}$, er en blanding av to typer (isotoper), ${}^{235}\text{U}$ (0.7%) og ${}^{238}\text{U}$ (99.3%)

Bare ${}^{235}\text{U}$ kan ha fisjon.

En reaktor trenger en høyere konsentrasjon enn 0.7% ${}^{235}\text{U}$, slik at naturlig uranet **anrikes** opp til 8%

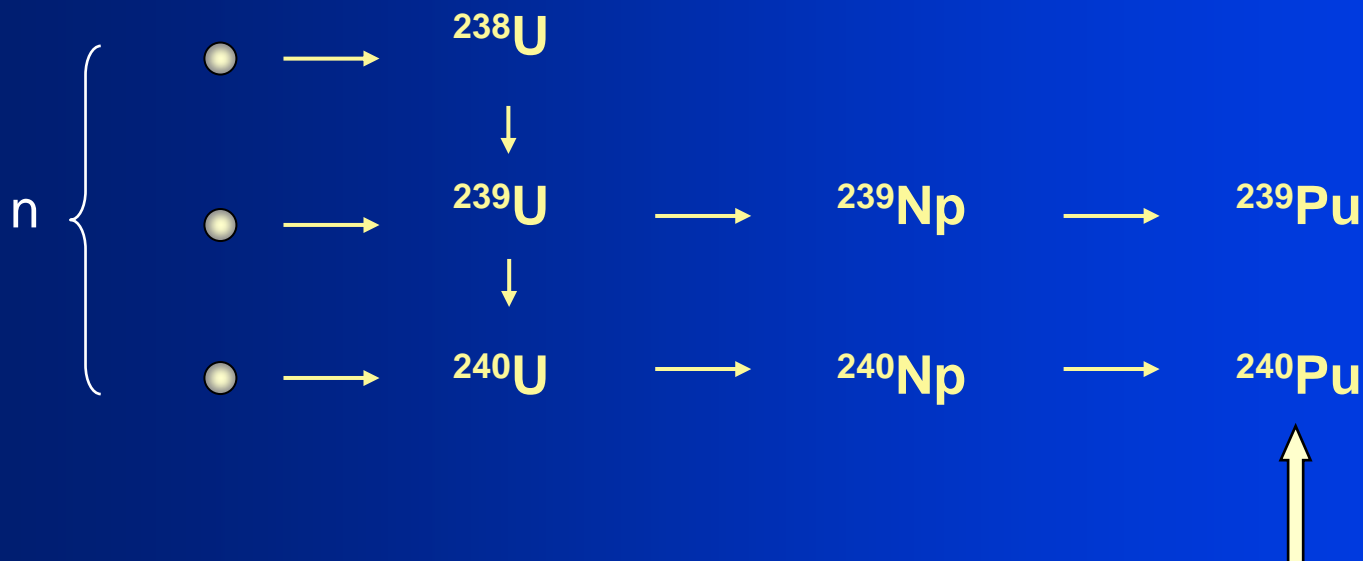
Kjernebomber har en meget høy anriking (over 90%)

anrikingsteknologien er komplisert, men når den beherskes, kan anrikingen fortsettes inntil man oppnår bombekonsentrasjoner.

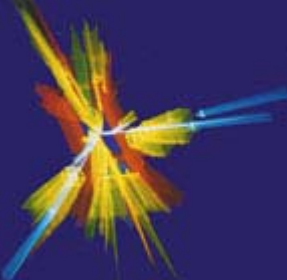

I en uranreaktor er det **meste** av uranet ikke fissilt, i.e. ^{238}U – selv etter anriking.

Derved produseres det Plutonium som biprodukt:

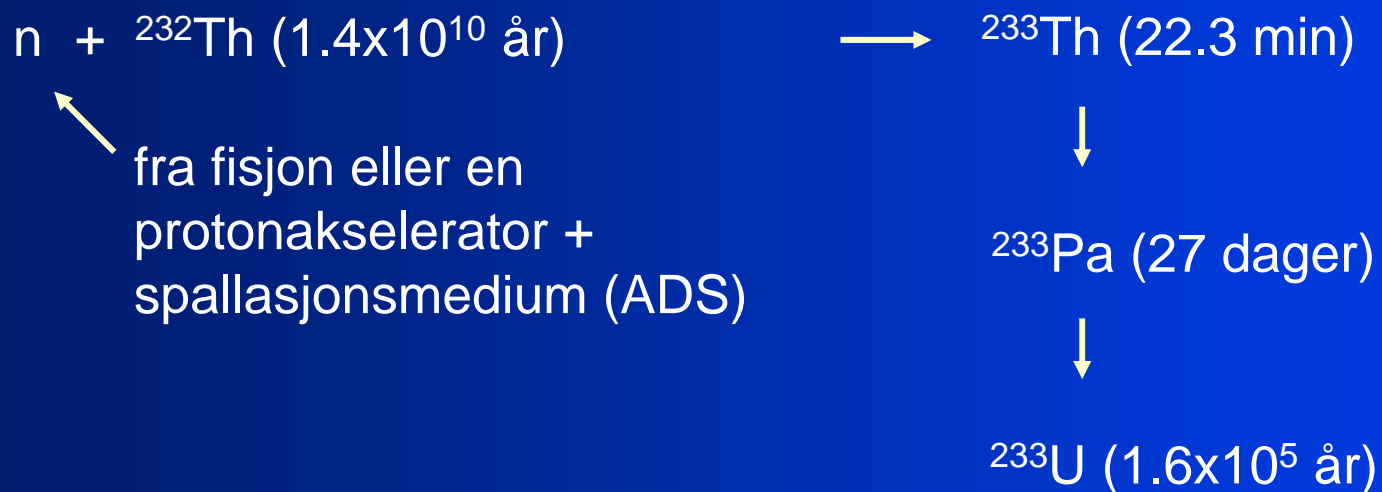
Radioaktivt avfall eller
"glimrende" bombemateriale

Reaktorer basert på element 90, Thorium

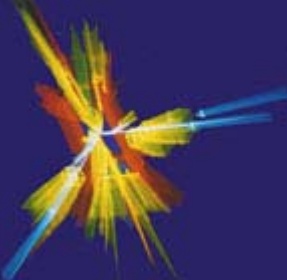
Thorium "kommer" ut av grunnen som en 100% ren, direkte nyttbar isotop, ^{232}Th , og trenger ingen anriking

Men Thorium er IKKE spaltbar, men "fruktbar":

fulgt av ekstrahering eller direkte brenning av ^{233}U

To hovedtyper thoriumreaktorer:

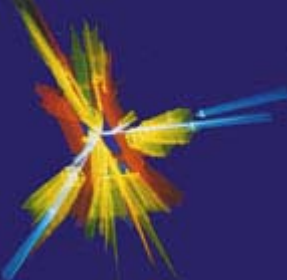
- kritiske ($k = 1$): smeltet salt eller pellets)
- underkritiske ($k < 1$): akseleratordrevne systemer (ADS)

Thorium forvandles til Uran (^{233}U), og

^{233}U fisjonerer mye på samme måten som ^{235}U .

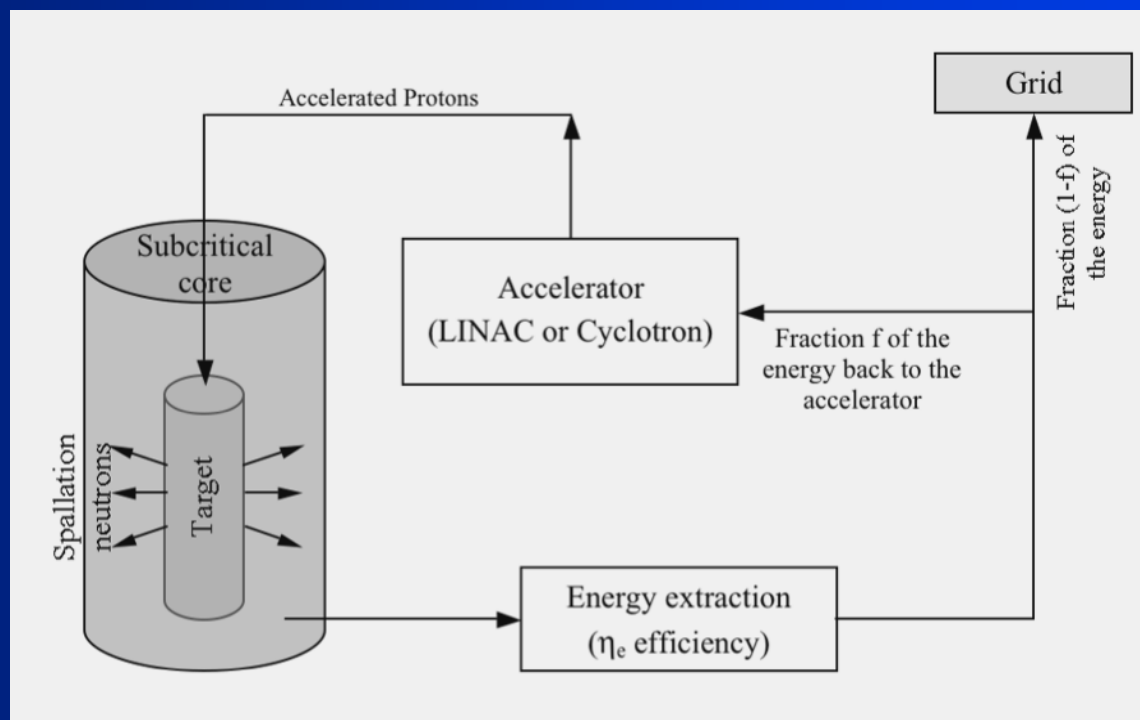
Det er mellom 4 og 6 ganger mer thorium enn uran i jordskorpen.

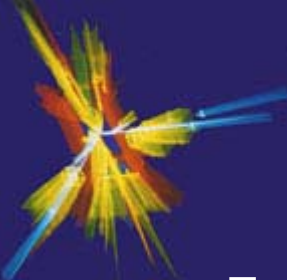
Om alt thoriumet forvandles og spaltes, vil en thoriumreaktor gi ca. 200 ganger mer energi enn samme mengden naturlig uran i en kritisk kjernereaktor.

ADS – prinsipp (I):

Protoner fra en akselerator treffer et blymål der hvert proton produserer et stort antall nøytroner. Hvert av disse nøytronene danner kjedereaksjoner ved fisjon i ^{233}U , og med energiproduksjon mange ganger energien på hvert av de innkommende protonene

ADS-prinsipp (II)

En protonakselerator produserer og akselererer protoner opp til en bestemt energi. Protonene føres inn i reaktorkjernen som består av brenselstaver av thorium og uran (^{233}U) badet i smeltet bly.

Når protonene kommer ut av strålerøret og inn i blyet, produseres et stort antall nøytroner som strømmer inn i reaktormaterialet. Nøytronene gir kjernereaksjoner der urankjerner spaltes og gir energi og nye nøytroner, mens thoriumkjerner forvandles til uran.

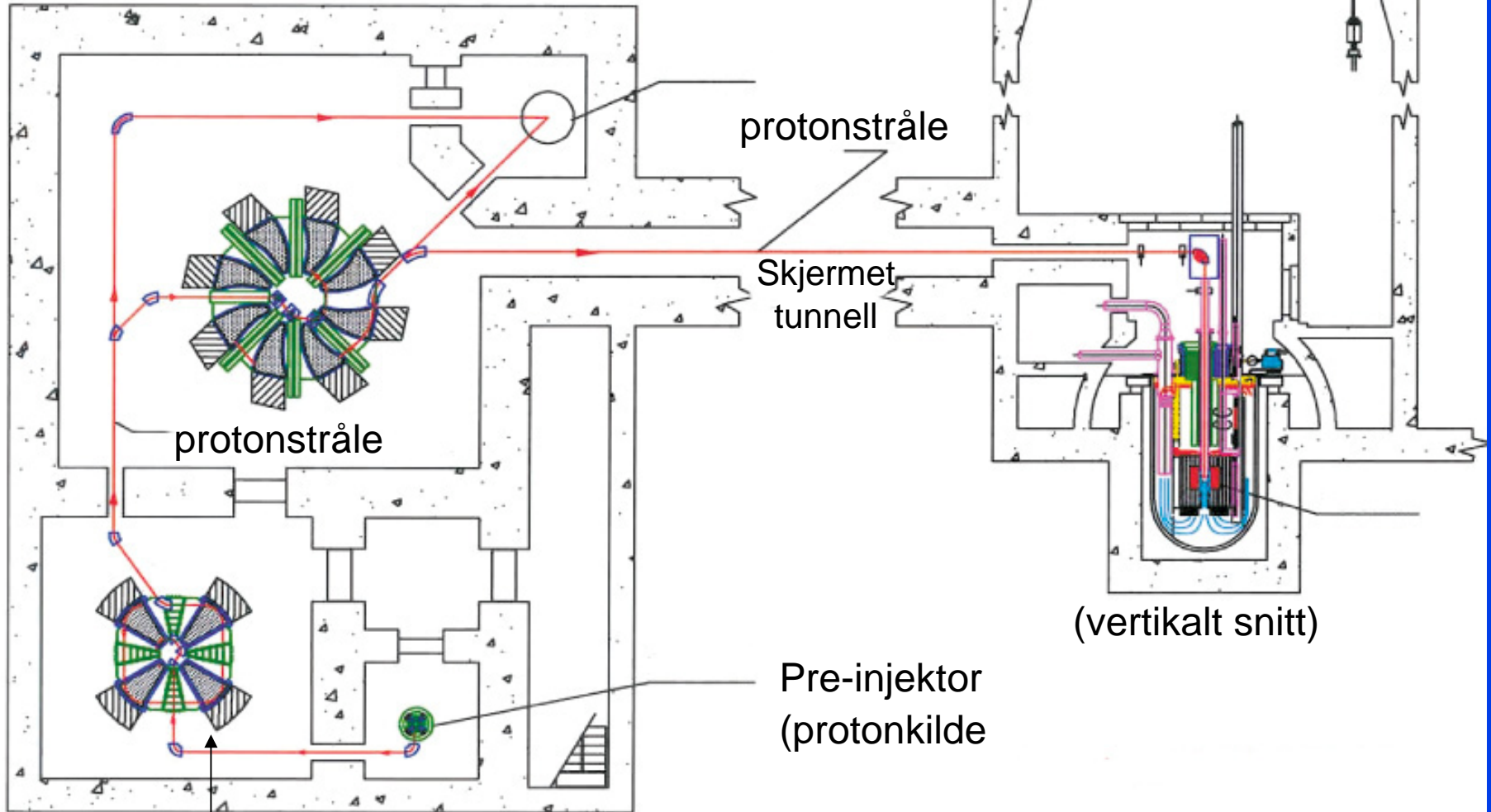
Når reaktoren er i likevekt, produseres det like mye uran som det spaltes, og reaktoren kan på denne måten opprettholde sin energiproduksjon i mange år uten at man trenger å re-prosessere brennstoffet.

Energiproduksjonen kan varieres ved å variere effekten på protonstrålen, og reaktoren stopper om protonstrålen stoppes.

ADS

Reaktorbygning

Akseleratorbygning
(plant snitt)

Injeksjons-cyclotron

protonstråle

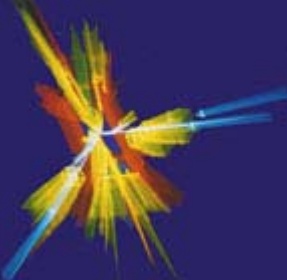
Skjernet
tunnell

protonstråle

Pre-injektor
(protonkilde)

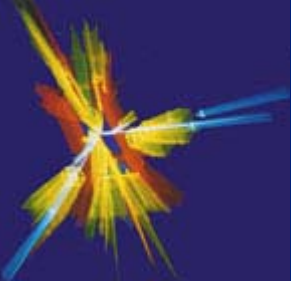
(vertikalt snitt)

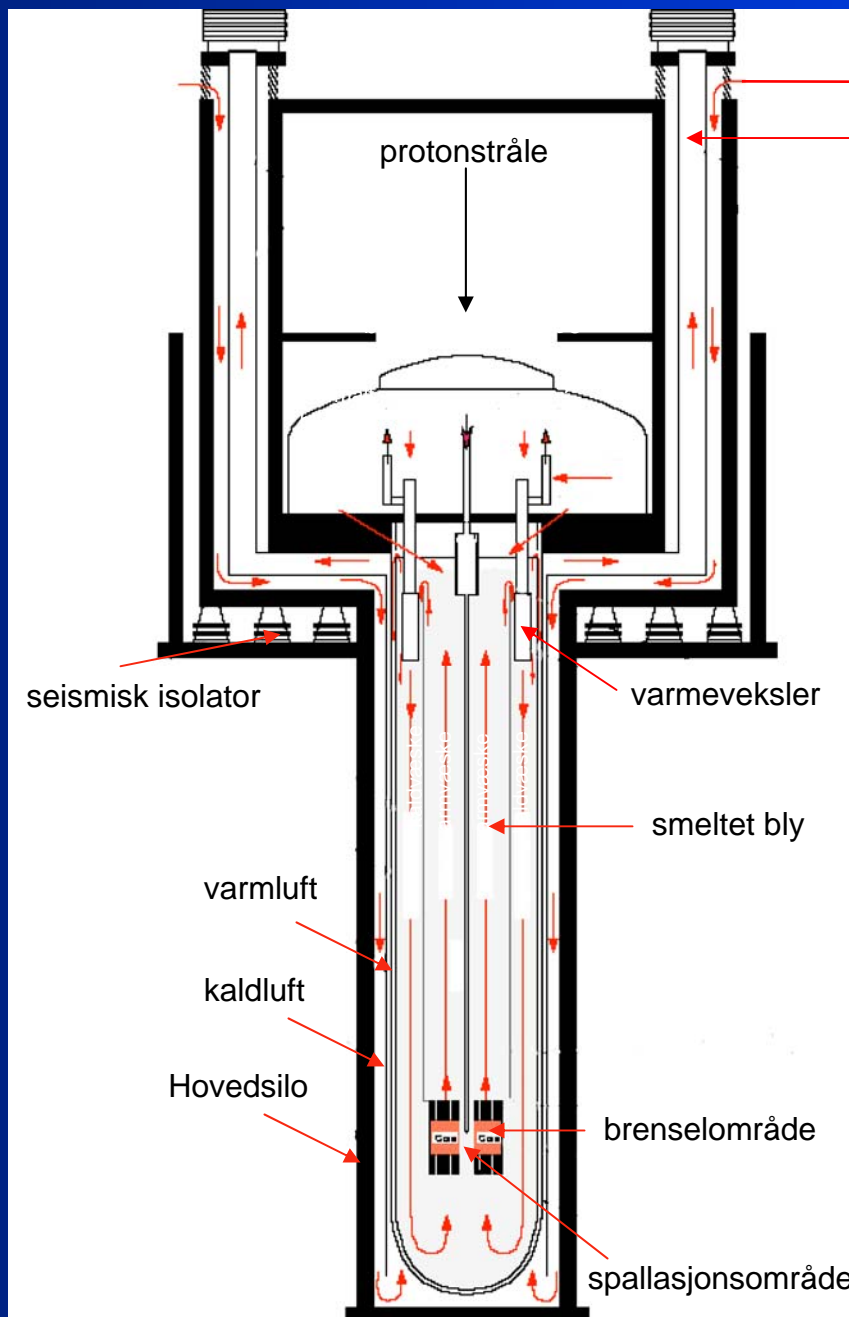

PSI syklotronen (1974)

Carlo Rubbias
egen skisse

kaldluft inn
varmluft ut
(passiv kjøling)

seismisk isolator

varmeveksler

smeltet bly

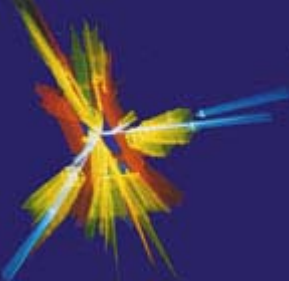
varmluft

kaldluft

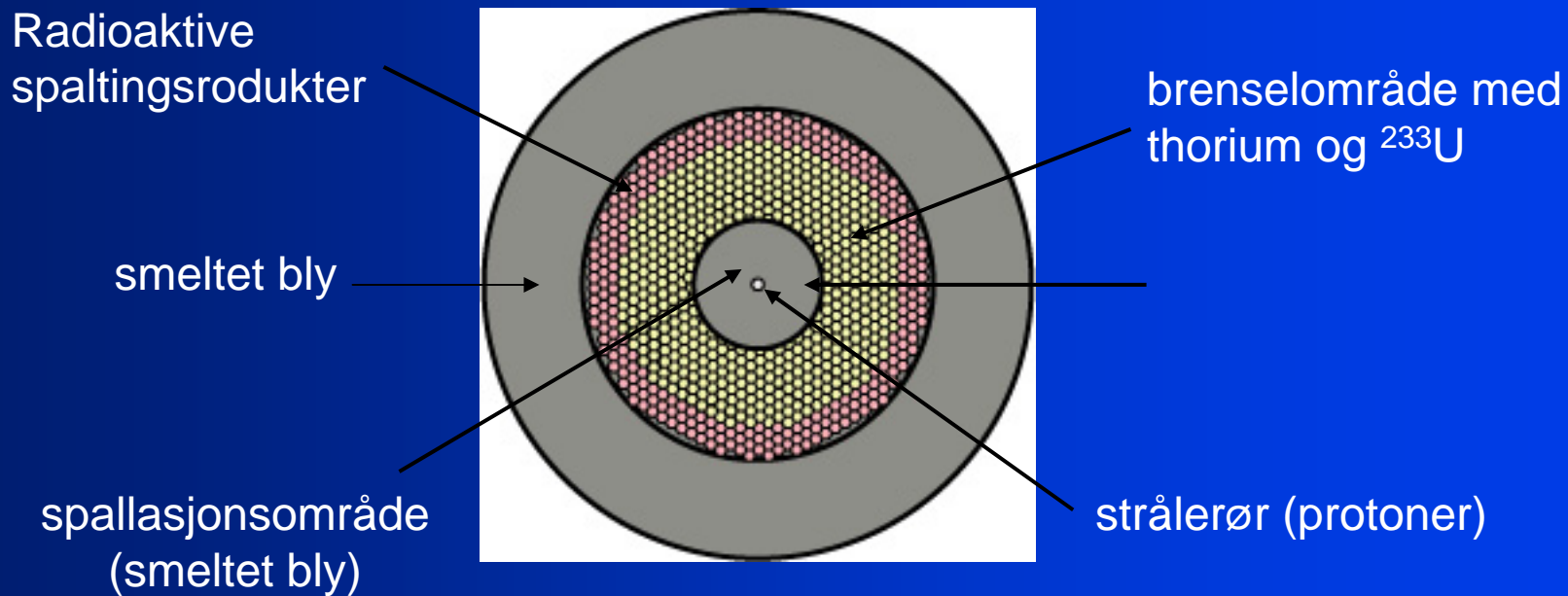
Hovedsilo

brenselområde

spallasjonsområde

Reaktorkjernen

Blykjøling og sikkerhet

Smeltet bly fungerer både som spallasjonsmedium og kjølevæske.

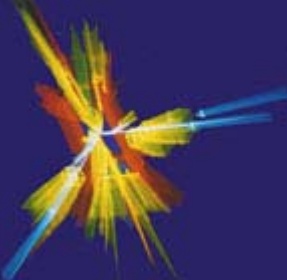
Smeltet bly har høy varmekapasitet og høyt kokepunkt (1740°C). Bly har også en stor varmeutvidelseskoeffisient som gir en sterk konveksjonsstrøm. Kjølningen og varmevekslingen kan derved skje uten bruk av mekaniske pumper.

Varmeutvidelsen av blyet kan også brukes i en enkel sikkerhetsmekanisme.

Om temperaturen i blyet skulle stige over en viss grense, ville det totale blyvolumet øke og blyet strømme inn i området for protonstrålen slik at denne og derved reaktoren stoppet opp!

Om hele anlegget ble utsatt for alvorlig uhell eller sabotasje, ville reaktoren i verste fall stoppe og blyet størkne, slik at den radioaktive reaktorkjernen ble liggende fullstendig innkapslet i størknet bly.

Energiregnskap for en ADS med $k = 0.98$

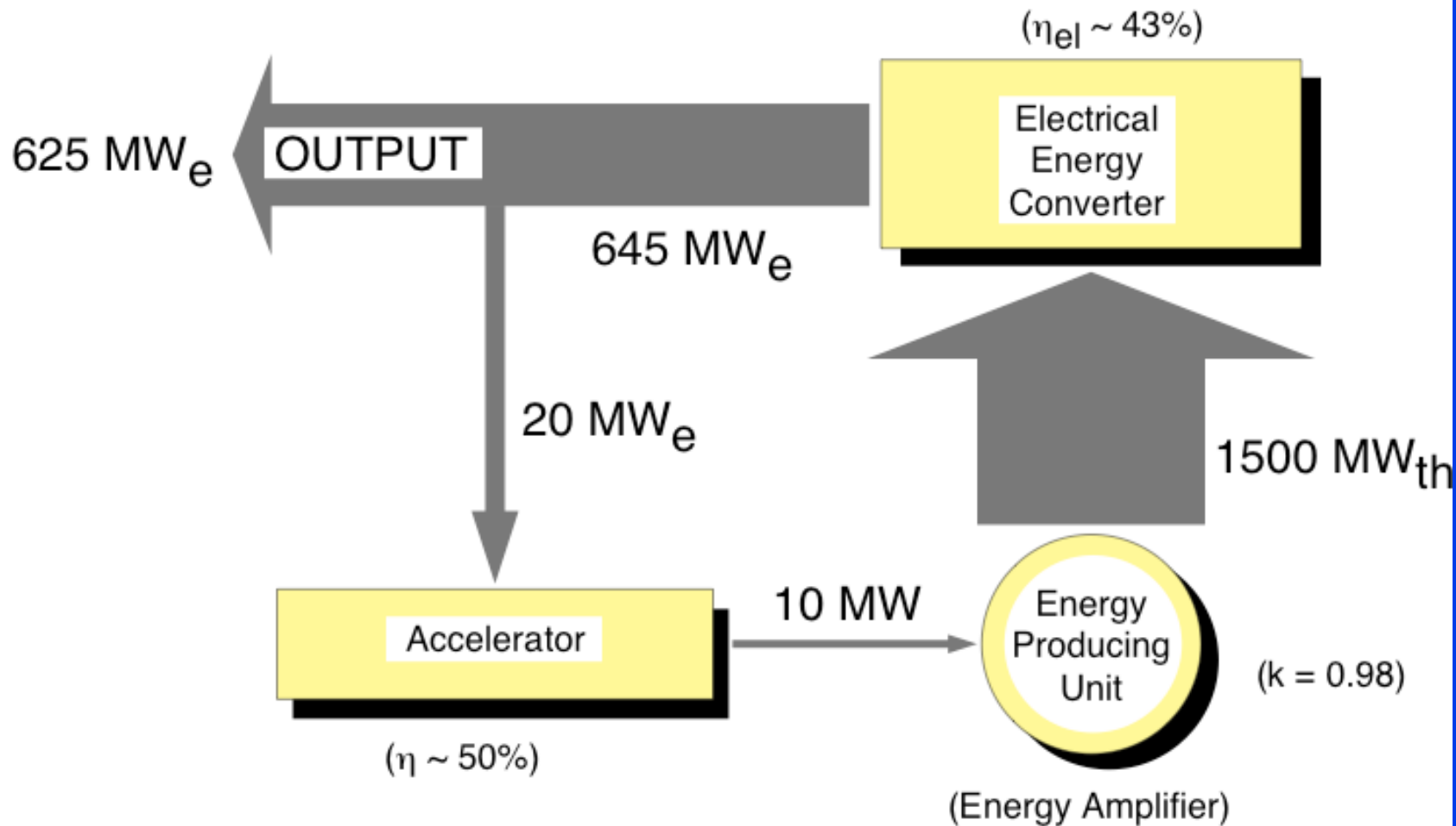
Ett proton med energi 1 GeV inn i bly gir ca 30 nøytroner i en spallasjonsprosess. Disse nøytronene har en stor energivariasjon, og når de kommer inn i reaktorkjernen med ^{233}U , spaltes uranet og gir energi og nye nøytroner. Hvert nøytron gir tilsammen $1/(1-k)$ nye nøytroner, der k er kritikalitetsfaktoren.

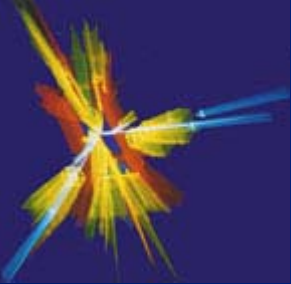
For $k = 0.98$, gir ett proton ca. 1500 nøytroner, som vil føre til ca. 750 fisjoner.

Hver fisjon gir ca. 0.2 GeV eller totalt 150 GeV, og vi har fått en energiforsterking på ca. 150.

Dette betyr at en partikkelstråle på 10 MW gir $1500\text{MW}_{\text{th}}$ eller 1.5GW_{th} , der th står for termisk energi.

Fra Carlo Rubbia ($1500 \text{ MW}_{\text{th}}$ i 5 år):

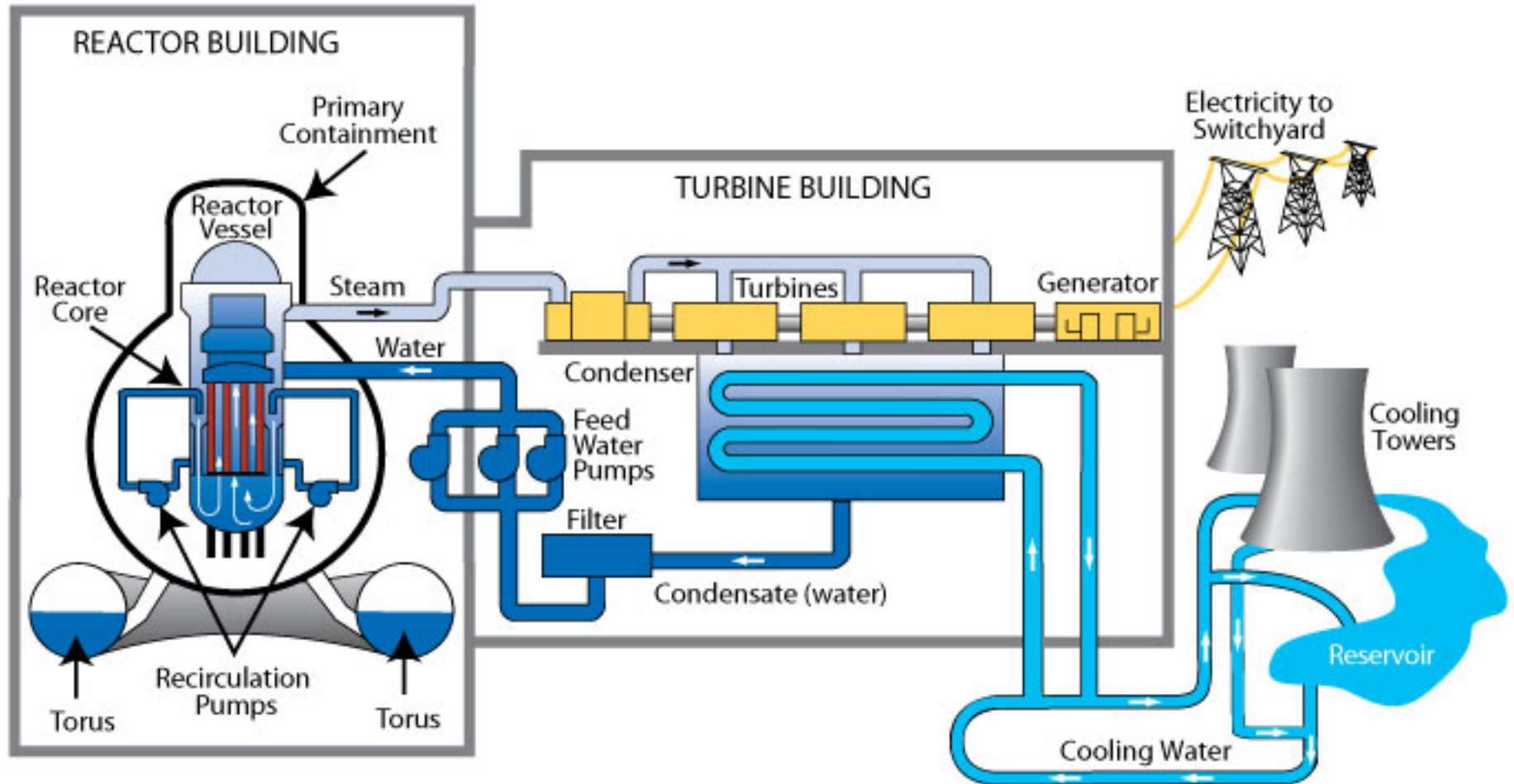

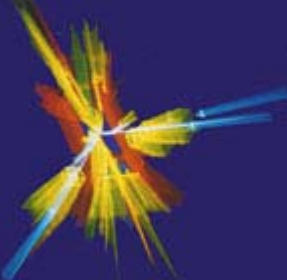

Noen få slides for kritiske reaktorer

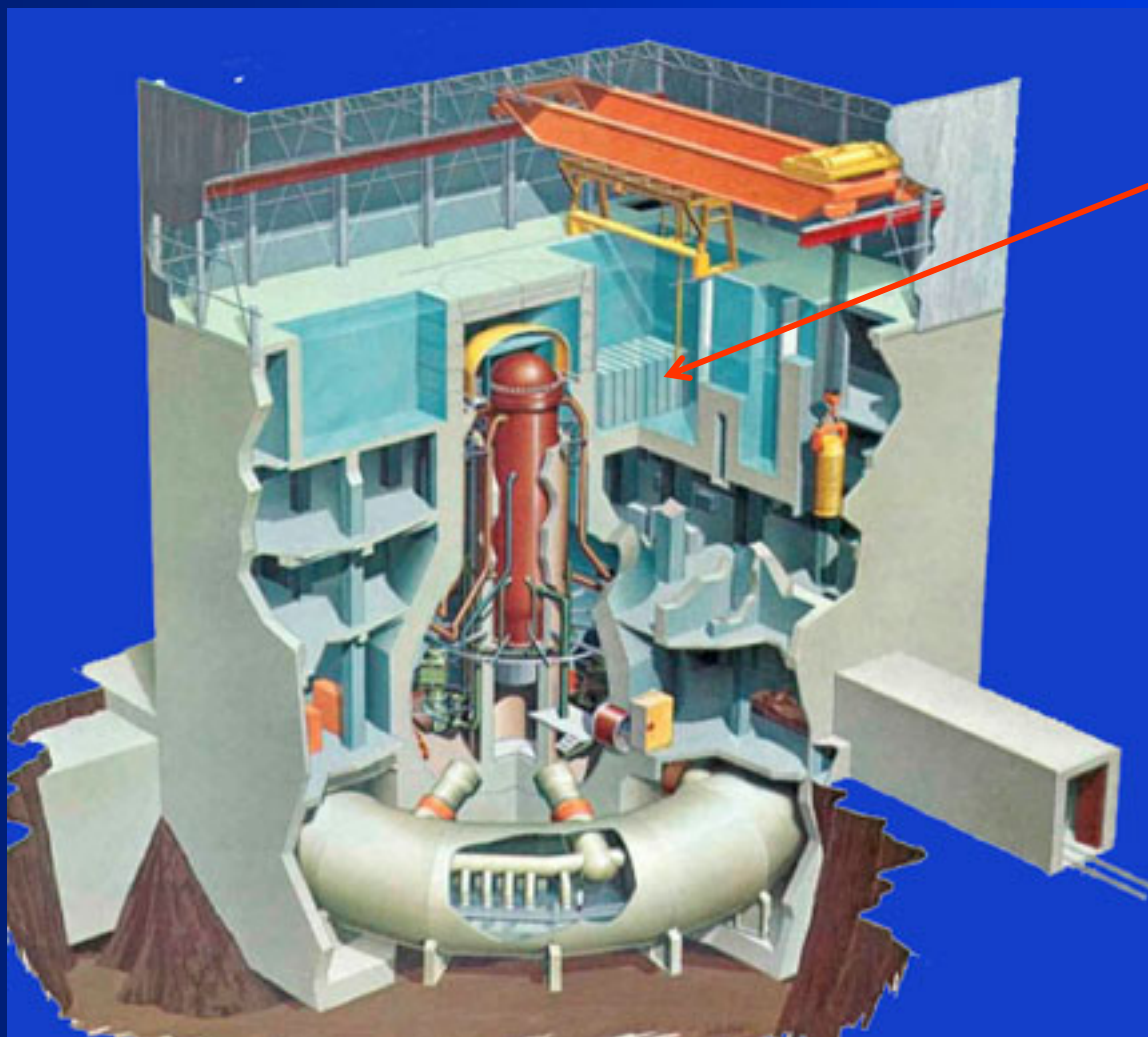
Kok-vanns-reaktor (BWR) (Fukushima)

Trykk 75 atm og temperatur 285 °C (558 K)

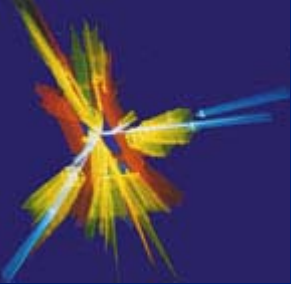

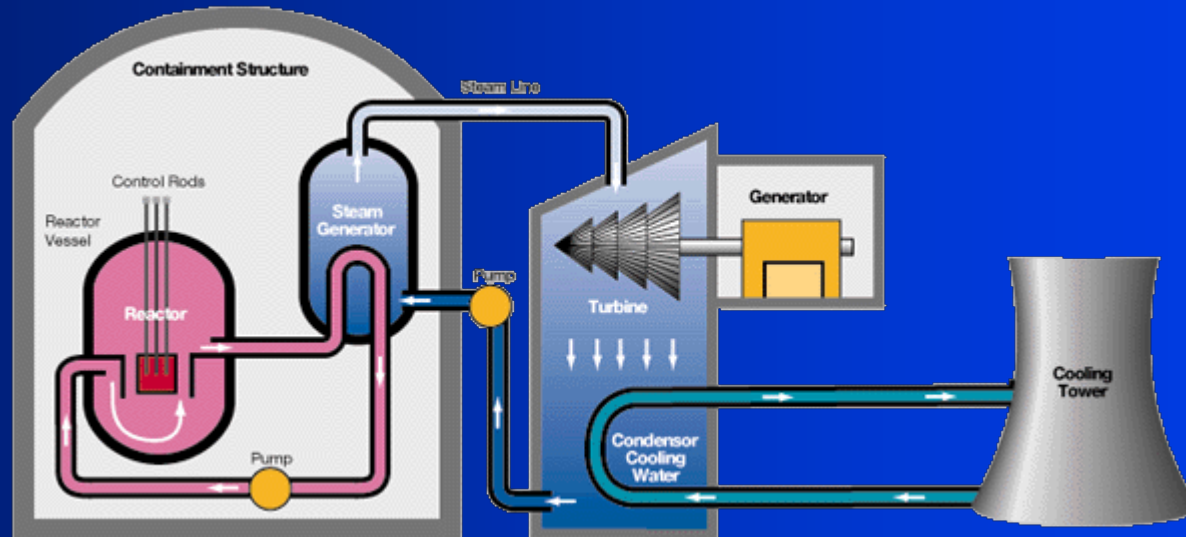
Fukushima - reaktoren

Brukte
brenselstaver

Trykkvanns – reaktor PWR

Overhettet vann pumpes under høyt trykk inn i reaktorkjernen og virker både som kjølemedium og moderator.

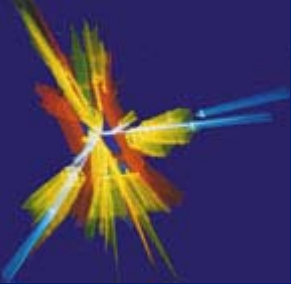
(Kjølevannet med $T_{ut} = 583 \text{ K}$ går til en dampgenerator)

PWR (Pressurized Water Reactor)

Olkiluoto, Finland

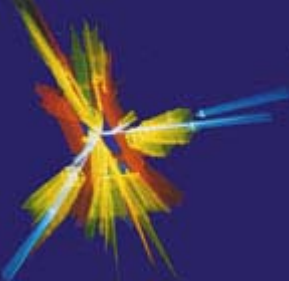
“Problemer” med tradisjonelle fisjonsreaktorer:

- Kritikalitetsuhell
- Nedsmelting av reaktorkjernen
- Radioaktivt avfall med lang levetid
- Spredning av kjernevåpen (anrikning og plutonium)
- Begrensete uranressurser

En mulig simultanløsning av alle disse problemene:

Kjernereaktorer basert på “det norske” elementet
Thorium ^{232}Th i stedet for Uran

Thoriumreaktorer

der er 4 – 6 ganger mer thorium enn uran i jordskorpen, og thorium er over 200 ganger mer effektiv som brensel i forhold til uran i en vanlig reaktor

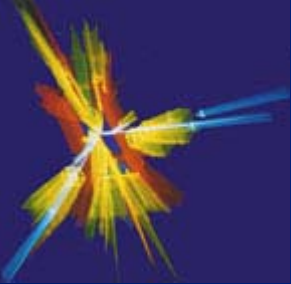
Allerede mye akkumulert erfaring med bruk av thorium og i produksjon av thoriumbrensel.

Fremdeles en jobb å gjøre med kommersialisering både for kritiske reaktorer og for Akselerator Drevne Systemer (ADS) basert på Th - ^{233}U syklusen.

Trenger også utvikling av effektiv re - prosesseringsteknologi

Thorium - ressurser (< 80 US\$ pr kg)

Land	Ressurs (´ 000 t Th)	%
Australia	420	17
US	400	16
Tyrkia	344	14
India	319	13
Venezuela	300	12
Brasil	221	9
Norge	132	5
Egypt	100	4
Russland	75	3
Grønnland	54	2
Kanada	44	2
Sydafrika	18	1
Andre	33	1
Total	2460	100

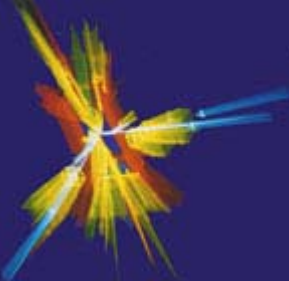
En interessant sammenligning:

1 $\text{GW}_e \times \text{år}$ (= 9 TWh) krever:

- 0.7 tonn Thorium,
- 2 600 000 tonn kull,
- 2 000 000 tonn olje

Ett års elektrisitetskonsum i Norge svarer til ca 9.7 tonn thorium
De norske thoriumressursene svarer til minst
13 tusen års forbruk

Globale thoriumreserver for tusener av år

En ADS thoriumreaktor er robust.

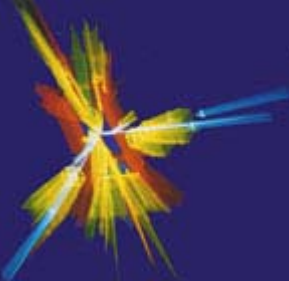
Den kan brukes både til energiproduksjon og til eliminering av radioaktivt avfall (Myrrha)

Den produserer praktisk talt ikke eget avfall.

Reprosesseringen av brennstoffet er enklere enn i en kritisk reaktor og gjør det meget vanskelig å utnytte til bombemateriale.

Thoriumreserver for tusener av år

Kraftproduksjonen kan varieres på sekunders varsel, dvs en ideell kilde til basiskraft sammen med fornybar energi

Det er teknologisk mulig å bygge en fullskala prototyp innen 2025

Problem nr. 1: akseleratoren,

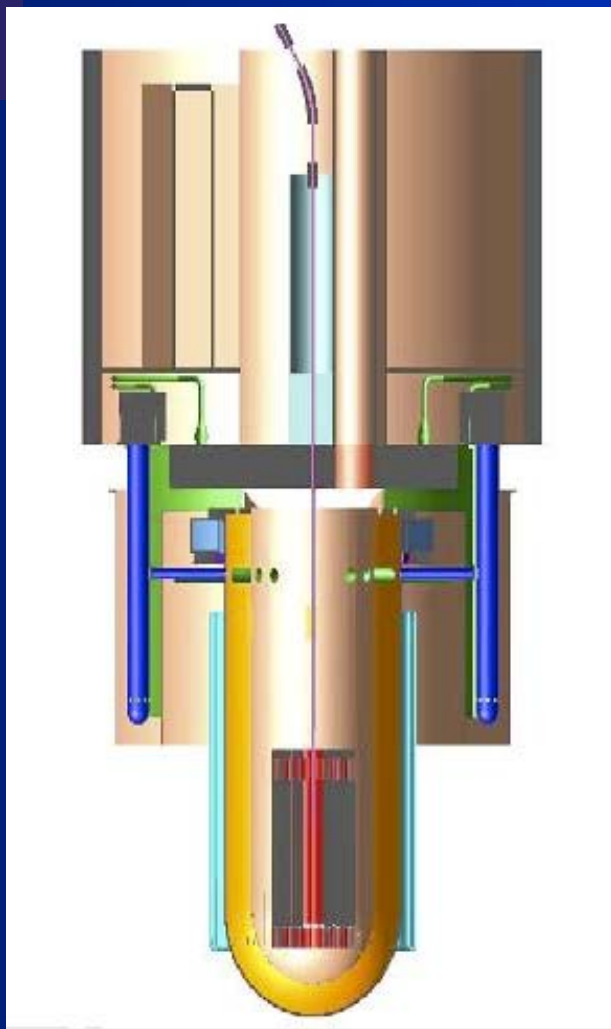
en **stabil** akselerator med 1 GeV, 10 mA og kontinuerlig stråle.

Syklotroner klarer strømstyrken (10 mA) og kan levere kontinuerlig stråle, men klarer ikke partikkelenergien 1 GeV

Synkrotroner klarer partikkelenergien, men leverer pulserende stråler (normalt med mindre strømstyrke)

Lineærakseleratorer kan klare jobben, men de er store og kostbare.

Ny akseleratorutvikling (synkrotroner) med flere injektorer er på gang

Aker Solutions har deltatt i utviklingsarbeid sammen med Carlo Rubbia siden 2007, og de har kjøpt C.R.s patent

Thorium Energy Conference ThEC13

October 27 - 31, 2013, Globe of Science and Innovation, CERN, Geneva, Switzerland

Scientific Advisory Committee

Ulrich Becker, MIT, USA
Hans Blix, Ex director IAEA
Robert Cywinski, Univ. of Huddersfield, UK
Hesheng Chen, CAS, China
Bruno Coppi, MIT, USA
Sylvain David, CNRS IPNO, France
Roland Garoby, CERN
Waclaw Gudowski, KTH, Sweden
Stuart Henderson, Fermilab, USA
Victor Ignatiev, Kurchatov Inst. Russia
Wolfgang Kröger, ETHZ, Switzerland
Matts Lindroos, ESS, Sweden
Alex C. Muller, CNRS IN2P3, France
Ganapati Myneni, Jefferson Lab. USA
Baldev Raj, PSG, India
Carlo Rubbia, CERN
Toshinobu Sasa, JAEA, Japan
Mike Seidel, PSI, Switzerland
Richard Sheffield, LANL, USA
Alexander Stanculescu, INL, USA

Local Organizing Committee

Egil Lillestøl, U. of Bergen, Norway
(Conference Chair)
Jean-Pierre Budliger, iTheC
Rafael Gimalov, iTheC
Claude Haegi, iTheC
Yacine Kadi, CERN
Jean-Christophe de Mestral, iTheC
Andreas Pautz, EPFL and PSI
Jean-Pierre Revol, CERN and iTheC
Karel Samec, CERN
Jean-Pascal Stancu, iTheC

Conference Secretaries

Carnita Hervet, CERN
Ulla Tihinen, CERN

Conference Web Page: <http://indico.cern.ch/event/thec13>

Enquiries and Correspondence: Ulla.Tihinen@cern.ch

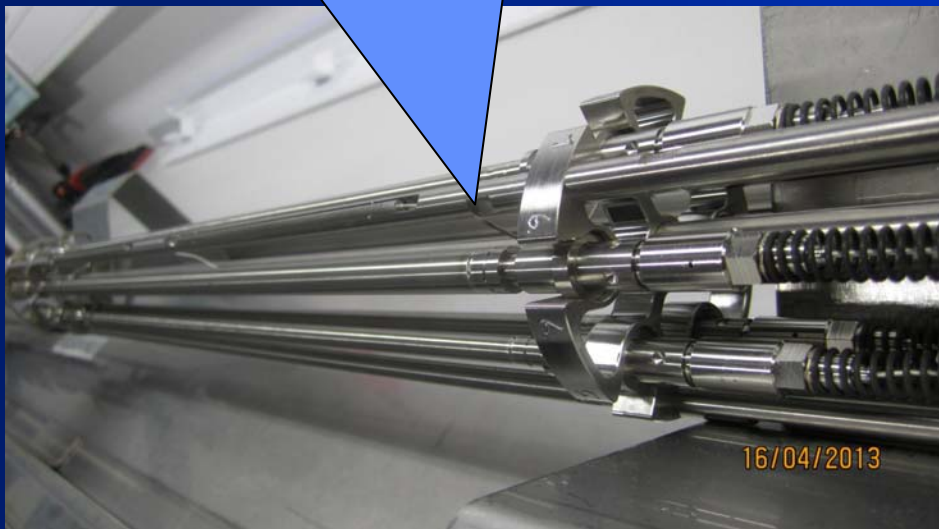
Organized by iTheC, www.ithec.org, in collaboration with iTheO, www.itheo.org

Thorium in Light Water Reactors

Thor Energy (The Norwegian Thorium Initiative) collaborates with Westinghouse to carry out **thorium fuel tests** in the Halden research reactor.

- 2 Rods 85%Th - 15%Pu pellets, ITU, Germany
- 2 Rods 7%Th – 93%UOX, IFE, Norway
- 1 Rod 65%Th – 35%UOX, IFE, Norway
- 1 UOX Reference rod

Organizational Overview

The Chinese Academy of Sciences (CAS) and U.S. Department of Energy (DOE) Nuclear Energy Cooperation Memorandum of Understanding (MOU)

MOU Executive Committee Co-Chairs
 China – Mianheng Jiang (CAS) 江绵恒
 U.S. – Peter Lyons (DOE)

Technical Coordination Co-Chairs
 China – Zhiyuan Zhu (CAS) 朱志远
 U.S. – Stephen Kung (DOE)

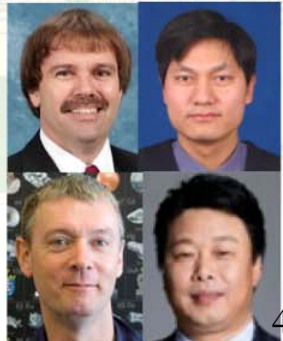
Molten Salt Coolant Systems
 – Hongjie Xu (SINAP, CAS) 徐洪杰
 Weiguang Huang (SARI, CAS) 黄伟光
 – Cecil Parks (ORNL)
 Charles Forsberg (MIT)

Nuclear Hybrid Energy Systems *
 – Zhiyuan Zhu (CAS) 朱志远
 Yuhan Sun (SARI, CAS) 孙予罕
 – Steven Aumeier (INL)

* Work scope governed by Science Protocol Agreement

A few days ago the Chinese Government decided that the first fully-functioning thorium MSR reactor should be built within ten years, instead of 25 years as originally planned

SINAP: Shanghai Institute of Applied Physics
 SARI: Shanghai Advanced Research Institute
 ORNL: Oak Ridge National Laboratory
 INL: Idaho National Laboratory
 MIT: Massachusetts Institute of Technology
 UC-Berkeley: University of California, Berkeley